

А.В.Козменко, О.Р.Бублик,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ

У даній статті досліджено стан світового ринку факторингових послуг у 2001-2008 роках. А також розроблено реалістичний, песимістичний та оптимістичний сценарії розвитку даного ринку у майбутньому.

Status of world market of factoring services in 2001-2008 was researched in the article. Also there were worked out realistic, pessimistic and optimistic scenarios of development of this market in a future.

Важливу роль у розвитку міжнародних економічних відносин відіграє кредит. Сприяючи розвитку продуктивних сил, прискорюючи процес інтеграції виробництва й обміну, забезпечуючи безперерійність міжнародних валютних і розрахункових операцій, кредит виступає потужним чинником збільшення обсягів світової торгівлі. А умови кредитування експорту є вагомим чинником конкурентної боротьби як окремих підприємств, так і країн у цілому.

На сьогодні короткострокові кредити набули значної популярності серед суб'єктів господарської діяльності через нестабільне становище на фінансовому ринку. На практиці як для експортерів, так і для імпортерів ключовим моментом у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності залишається факторинг як найбільш швидкий вид надання грошей при мінімальних ризиках для експортера. З цих міркувань вважаємо, що дослідження розвитку світового ринку факторингових послуг є досить актуальним.

Дану тему розглядали дослідники, науковці, у яких погляди на сутність та значення факторингових послуг у міжнародній економічній діяльності країн переважно були суперечливими. О.Лаврушин [4] запропонував власне тлумачення факторингу і описав місце факторингових операцій на фінансовому ринку. В.Смачило і Є.Дубровська [5] вивчали сутність та роль факторингу в сучасних умовах, проте при аналізі використовували винятково вітчизняні підприємства і не розглядали закордонний досвід. Л.Гутко [3] у своїй роботі приділив увагу ризиковим факторам, що виникають при виконанні вимог договору. Ю.Григоренко [2] вивчав факторинг як інструмент управління дебіторською заборгованістю, проте переважно в теоретичному аспекті.

А.Герасимович [1] приділив особливу увагу методам аналізу діяльності фактор-фірми, визначенню ефективності факторингових операцій, калькулюванню коефіцієнтів, які впливають на ризик непогашення зобов'язань. Ці праці є досить ґрунтовними і самодостатніми, проте жодна з них не приділила увагу факторингу на міжнародній арені. Тому наше дослідження буде базуватись на їхньому досвіді, але виходитиме за межі національних економік, а точніше – розглянемо ринок факторингових послуг на глобальному рівні.

Метою статті є дослідження стану світового ринку факторингових послуг та розробка можливих сценаріїв його розвитку у майбутньому.

Світовий ринок послуг – це система міжнародних відносин між людьми з надання послуг шляхом обміну, на базі міжнародного поділу праці та інших форм МЄВ. Розрізняють різні види послуг: міжнародні фінансові послуги, міжнародний туризм, міжнародний ринок професійних послуг, міжнародний консалтинг та інші. До фінансових послуг відносять міжнародний лізинг, міжнародний факторинг, міжнародний франчайзинг, міжнародний форфейтинг.

Ринок факторингових послуг має досить коротку історію розвитку. Перші факторингові послуги були надані американськими банками в 50-х рр. ХХ ст. Офіційно вони були визнані одним із видів банківської діяльності у США в 1963 р. З часом факторингові послуги стали надавати не тільки факторингові відділи комерційних банків, а й спеціалізовані факторингові компанії.

У операції факторингу зазвичай беруть участь три особи (прямий факторинг): фактор-банк (спеціалізована інституція), виробник (промислове або торговельне підприємство) і підприємство-покупець товару. У непрямому факторингу беруть участь чотири особи, тобто дві фактор-фірми. Прямий факторинг є більш ризикованим, ніж непрямий факторинг, але його перевага – менша кількість посередників, що здешевлює операцію [3, с.7].

Операція факторингу полягає у купівлі боргових вимог (рахунок-фактури) клієнта на умовах негайної оплати 70-90% вартості, 10-30%, що лишилися, фактор-фірма утримує як компенсацію ризику до погашення боргу [5, с.76]. Після погашення боргу банк повертає утриману суму клієнтові. Якщо боржник не оплачує в термін

рахунок-фактуру, то виплати замість нього здійснює факторинговий відділ.

У процесі комплексного аналізу діяльності факторингу необхідно використати таку методику, що дає змогу зробити порівняльний аналіз ефективності факторингових операцій з іншими видами банківських операцій і з урахуванням їх ризикованості надати перевагу тим чи іншим. Ця методика складається з методів порівняння, приведення показника до порівняльного вигляду (темпи приросту, абсолютне відхилення тощо), метод групування, балансовий метод, графічний і табличний методи.

Факторинг має два види: внутрішній і міжнародний. Внутрішній, якщо постачальник і його клієнт, тобто сторони за договором купівлі-продажу, а також факторингова компанія перебувають в одній і тій самій країні. Міжнародний, якщо суб'єкти факторингової операції перебувають у різних країнах.

З даних табл. 1 видно, що значне місце на ринку факторингових послуг займає Європа. Її частка становить **71,57%** від усіх факторингових операцій у світі: з них внутрішні становлять **89,4%**, а міжнародні – **10,6%**. Друге місце посідає Азія (**13,4%**), з яких на внутрішні припадає – **78,7%**, а на міжнародні – **21,3%**. Наступна за рангом Америка, у якої **11,6%** (внутрішні – **93,3%**, міжнародні – **6,7%**), за нею йде Австралія **2,6%** (внутрішні – **99,7%**, міжнародні – **0,3%**) і останнє місце посіла Африка – **0,83%**, з яких внутрішні – **97,2%**, а міжнародні – **2,8%**.

Щоб підсумувати дане спостереження в цілому, зазначимо, що внутрішні факторингові операції значно переважають міжнародні (**88,76%** і **11,24%** відповідно).

Таблиця 1

Обсяг факторингових операцій у 2007 р. [6]

млн. євро

	<i>внутрішній</i>	<i>міжнародний</i>	<i>загальний</i>
Європа	831414	98342	929756
Америка	140128	10091	150219
Африка	10405	300	10705
Азія	137514	37153	174667
Австралія	33670	110	33780
Всього по світу	1153131	145996	1299127

Що ж стосується окремих регіонів, то у Європі дана перевага становить **8,5** раз, у Азії – **3,7** раз, у Америці – **13,9** раз, у Австралії – **306,1** раз, у Африці – **34,68** раз. Це пояснюється тим,

що менш ризикованим є надання послуг фактор-фірмою вже перевіреним клієнтам, які знаходяться в одній країні.

Після визначення географічної структури факторингових операцій необхідно дослідити тенденцію їхнього розвитку в період 2001-2008 рр.

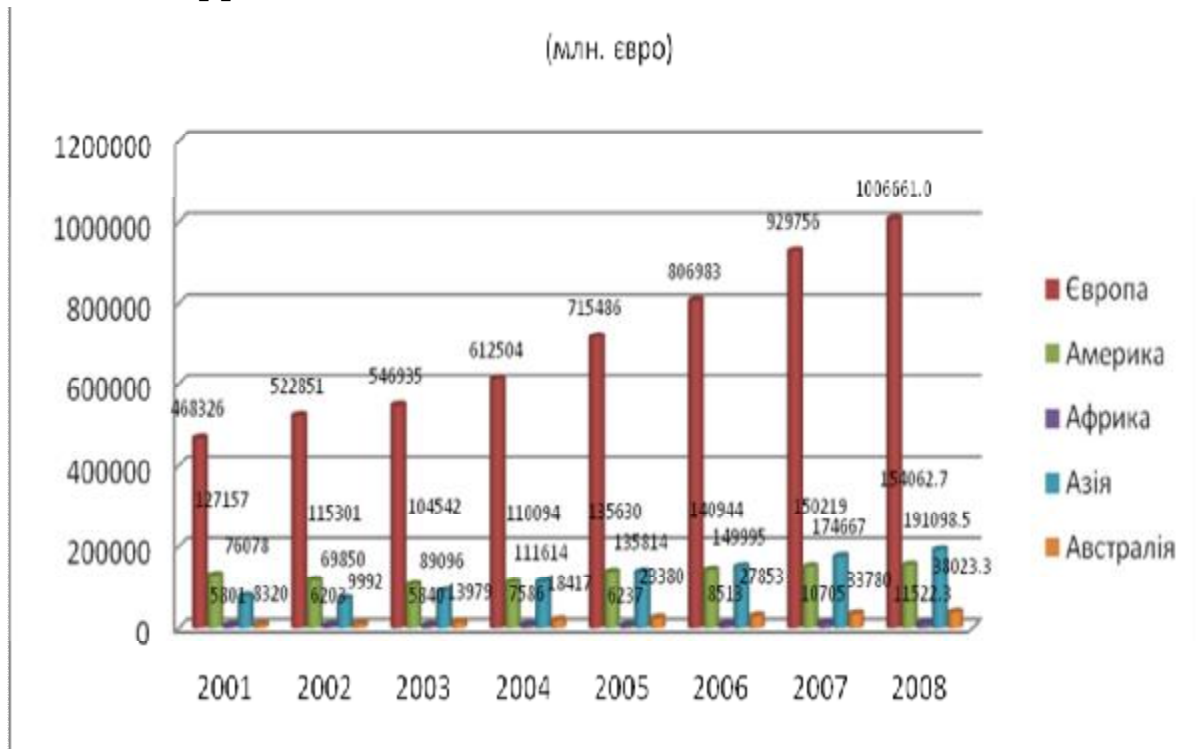

Рис. 1. Обсяг факторингових операцій за територіальною приналежністю за 2001-2008 роки [7]

З даного графіка можна побачити, що обсяги ринку факторингових послуг кожного року змінюються. Так, для Європи приріст становив: базисний (щодо 2001 року) – 538335 млн. євро (114,95%), середній за період - 76905 млн. євро (14,37%), попередній (щодо 2007 року) – 122773 млн. євро (15,21%). Для Америки приріст становив: базисний – 26905,7 млн. євро (21,16%), середній – 3843,7 млн. євро (2,64%), попередній – 9275 млн. євро (6,58%), даний приріст не є стрімким, оскільки базисний відносний приріст вказує на повільний темп розвитку факторингу, внаслідок чого Азія, яка мала в 7,5 раза більший приріст за даний період, наздогнала Америку за показниками.

Для Азії приріст становив: базисний – 115020,5 млн. євро (151,19%), середній – 16431,5 млн. євро (18,9%), попередній – 24672 млн. євро (16,45%), що відображає стрімке зростання впродовж 2001-2008 рр. і збільшення обсягів факторингових операцій з 76078 млн. євро до 191098,5 млн. євро.

Для Африки приріст становив: базисний – **5721,3** млн. євро (**98,63%**), середній – **817,3** млн. євро (**12,33%**), попередній – **2192** млн. євро (**25,75%**), цей приріст є досить стрімким на перший погляд, проте порівняно з іншими географічними регіонами він з розміром **5721,3** млн. євро становить **1/5** розміру абсолютного базисного приросту Америки, яка за відносними показниками досить відставала.

Для Австралії приріст становив: базисний – **29703,3** млн.євро (**357,01%**), середній – **4243,3** млн. євро (**44,63%**), попередній – **2192** млн. євро (**21,28%**). Даний приріст є надзвичайно стрімким і значно вплинув на структуру світового ринку факторингових послуг, оскільки в **2001** р. частка Австралії становила **1%** від обсягу світового факторингу, то на сьогодні ця частка зросла до **3%**, що є досить важливим.

Підсумовуючи дане дослідження, розраховуємо і світові показники: базисний приріст – **715685,8** млн. євро (**104,38%**), середній – **102240,8** млн. євро (**13,05%**), попередній – **164839** млн. євро (**14,53%**). Отже, світовий факторинг за **8** років розширив свої межі і збільшив обсяг операцій більш ніж удвічі.

Наступним кроком у дослідженні є розрахунок прогнозних даних. Необхідно дослідити середовище, при якому функціонує факторинговий бізнес.

Зважаючи на те, що становище у світі залишається нестабільним, не можна визначати прогноз за одним сценарієм. Тому варто розглянути декілька варіантів майбутніх процесів для глибшого розуміння.

Отже, отримаємо такі дані, оформлені в табл. 2.

Таблиця 2

Прогнозні значення обсягу факторингових операцій за територіальною приналежністю на 2009 рік

	Прогнозні значення* (млн. євро)		
	I	II	III
Європа	1151304,1	1159812,7	862017,9
Америка	158137,5	164201,0	149987,8
Африка	12942,8	14489,2	10101,8
Азія	227213,2	222531,4	154983,8
Австралія	54991,8	46114,5	21054,9
Всього по світу	1584203,9	1605019,9	1218531,8

* розраховано авторами

Методом екстраполяції вираховуємо майбутнє значення обсягу

факторингу за трьома сценаріями: якщо не зміниться ситуація, зміниться на краще і зміниться на гірше.

Перше прогнозне значення розраховувалось у рамках сценарію при незмінній ситуації на ринку. Іншими словами, можна сказати, що обсяг факторингових операцій в **2009** році при стабільному ринку становитиме **1584,2** млрд. євро. Лідером у наданні даних послуг залишиться Європа (**1151,3** млрд. євро), а найменше факторингових операцій буде в Африці (**12,9** млрд. євро). Розрахунок даного прогнозного значення базувався на показнику середнього відносного приросту за період, що досліджувався. Цей показник є найоптимальнішим і найбільш вірогіднішим, тому займає перше місце.

Друге прогнозне значення містить у собі відносний приріст, який існував в **2007** р. На відміну від першого, даний сценарій розвитку факторингових послуг є "оптимістичним" і показує позитивний приріст порівняно з першим прогнозним значенням. Так, світовий обсяг факторингових операцій буде становити **1605,0** млрд. євро., що на **20,8** млрд. євро більше, ніж у першому "реалістичному" прогнозі.

Третє прогнозне значення носить дещо "песимістичний" характер, оскільки, як і в першому варіанті, базується на показнику середнього відносного приросту, проте у цьому випадку з протилежним знаком. Зважаючи на те, що завданням було дослідити всі можливі варіанти розвитку майбутніх тенденцій, тому не можна було опустити і цей варіант. Пік несприятливих умов для міжнародного ринку фінансових послуг ще не настав, тому багато дослідників і вчених притримуються позитивного характеру, але про гірший варіант не треба забувати.

За допомогою даних розрахунків ми дослідили три варіанти майбутніх подій. Для наочного представлення дослідження пропонується наступний графік, який відображає розвиток, зміну факторингу на глобальному рівні.

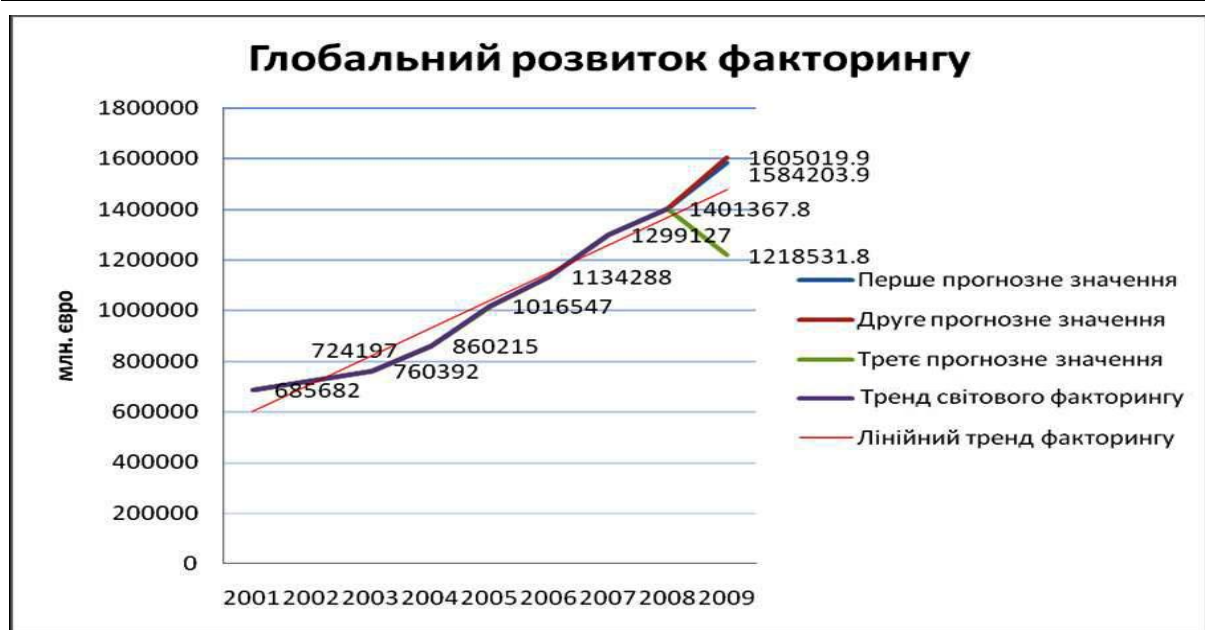

Рис. 2. Глобальний розвиток факторингу

З даного графіка видно, як у **2009** році може змінитися ситуація на ринку факторингових послуг. Крім цього, можна встановити умовні межі, в рамках яких буде коливатись майбутнє значення обсягу факторингових операцій, а саме між значенням за найкращих умов і при погіршенні стану, тобто між **1605,0** млрд. євро і **1218,5** млрд. євро. Окрім меж і прогнозних значень, у даному графіку відображається лінійний тренд факторингу, який вказує на середній розвиток міжнародного факторингу і його напрям.

Отже, на сьогодні ринок факторингових послуг досить стрімко розвивається. Особливо стрімким є його розвиток в Європі, на який припадає майже $\frac{3}{4}$ світового факторингу. Набуває популярності експортний факторинг, обсяг якого з року в рік збільшується.

Факторинг є досить цінною і необхідною послугою, при якій кожний з суб'єктів цієї операції отримує свої переваги. При прогнозуванні виявилось, що ситуація фінансового ринку є досить нестабільною і на неї впливає низка несприятливих факторів, що може погіршити розвиток фактор-фірм за рахунок невиплачених боргових зобов'язань, що призведе до нестачі коштів для майбутніх розрахункових операцій. З міркувань про нестабільну міжнародну фінансову ситуацію не було доцільно досліджувати факторинг на більший термін, оскільки чим більша дата прогнозу в даній ситуації тим, більша похибка правдивості

розрахунків, що знецінює прогнозні дані.

Список використаних джерел:

1. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності. – К.: КНЕУ, 2006.
2. Григоренко Ю. Факторинг как инструмент управления дебиторской задолженностью // Справочник экономиста. – 2007. – №11.
3. Гутко Л.М. Механізм здійснення факторингових операцій та страхування ризику невиконаних зобов'язань за договором факторингу // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – №9.
4. Лаврушин О. Факторингові операції на фінансовому ринку // Фінансовий ринок України. – 2008. – №5.
5. Смачило В., Дубровська Є. Суть та роль факторингу в сучасних умовах // Персонал. – 2007. – №4.
6. Обсяг факторингових операцій по країнах. – [Електронний ресурс]. – Доступ. – www.factors-chain.com/&p=inch&uli=AMGATE_7101-2_1_TICH_L470153550.
7. Загальний обсяг факторингу по країнах за сім останніх років. – [Електронний ресурс]. – Доступ. – www.factors-chain.com/&p=inch&uli=AMGATE_7101-2_1_TICH_L37361728.